

Originalni naučni rad

UDK 341.271.02(560)

DOI 10.7215/SVR1204042P

ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ ТУРСКЕ У ПОКУШАЈУ ДА ПОСТАНЕ РЕГИОНАЛНА СИЛА

Др Драган Петровић, виши научни сарадник¹,

Институт за међународну политику и привреду Београд

Сажетак: У раду се посматра савремена Турска која има евидентне амбиције да постане јака регионална сила. Анализирају се њене предности и недостаци у том контексту, и то посебно елементи „тврде“ и „меке“ моћи, који заправо указују на низ ограничења и недостатака на путу остварења таквих амбиција. Са друге стране Турска има и извесне предиспозиције које нису спорне за одржавање свог утицаја у региону. Посебно се у раду анализирају односи званичне Србије и Турске последњих година. Док у економској сфери постоје извесне могућности развоја сарадње, у политичкој сарадњи се препоручује опрез, посебно имајући у виду питање Косова и Метохије, али и укупан турски геополитички однос према регији Балкана.

Кључне речи: *Турска; покушај да се постане регионална сила; предности и недостаци; односи Србије и Турске;*

УВОД

Турска има извесне предности у покушају да постане регионална сила у успону, али и веома тешке и озбиљне недостатке, од којих се за неке чини да су тешки хендикепи.

Када се посматрају елементи тзв. „тврде моћи“ (по науци о Међународним односима), а то је квантитет и квалитет територије, демографског фактора, снаге привреде, природних ресурса и војне моћи, долази се до следећег:

- По величини територије од 783 000 км кв, Турска спада у веће земље, али не и колосалне попут Русије (17,1 милиона км кв), Канаде, Кине и САД са по преко 9 милиона км кв, и др, дакле Турска је по величини територије 37 земља у свету. Само 3 % турске територије отпада на Европу као континент, остатак је у Азији. Велики хендикеп је морфометријска структура рељефа, пошто убедљиво највећи део територије отпада на висије и побрђа, а само мали део на низије. То јако отежава све антропогене делатности, од изградње и функционисања саобраћајница, пољопривреде и др. На

¹ Др Драган Петровић је аутор преко двадесет студија из области политике и геополитике.

потенцијално обрадиво земљиште отпада испод 30 % површине земље. Климатски фактор је у суштини повољан када су у питању низије, па и побрђа, али не и планински део који има планинску климу и на који отпада највећи део површине земље. Повољан фактор је хидрографија, пошто земља излази на више мора.

- Демографски фактор је у принципу повољан, пошто је позитиван природни прираштај 1,6 %. Укупан број становника је око 77 милиона, а густина становника од око 100 на км кв, је већ сада велика, имајући у виду лошу морфометријску структуру рељефа где доминирају висије, као и побрђа. На мањине отпада 20 % становништва, где се издвајају Курди који чине већинско и компактно становништво у југоисточном делу земље, као и у неким мањим средишњим областима. Сепаратизам Курда је озбиљан ограничавајући фактор турске политике. Образовна структура становништва извесно заостаје за европским просеком, али је у порасту.

- Природни ресурси су веома скромни и немају посебно извозни значај, сем руде бора и хрома. То ни изблиза не представља значај за једну земљу са амбицијама да постане сила, а да не спомињемо колосалне природне ресурсе земаља БРИК и других регионалних сила. Ово је хендикеп Турске у експанзионим плановима.

- Снага привреде је таква да заузима тренутно седамнаесто место по друштвеном бруто производу у свету. То је добрим делом резултат и чињенице да је Турску мање од других земаља погодила светска (која је пре свега западна) економска криза.²

- Турске оружане снаге се одликују бројношћу копнених трупа, али нема нуклеарно нити друго високоразорно наоружање.

ТУРСКА И ЊЕНИ ИНТЕРЕСИ

Када је у питању тзв. „мека моћ“, ту Турска има извесне предности, али још већа ограничења. Предност јој је у бројности туркофонских и исламских народа, према којима има културолошку привлачност на делу постсовјетског простора, пре свега у Централној Азији и према Азербејдану. Такође на простору Балкана, према оним народима и народносним групама које су муслиманске вероисповести и посматрају позитивно османско присуство на овим просторима у делу Средњег и Новог века. То се односи на Албанце у целини, потом на босанске муслимане (тзв. Бошњаке), а у мањој мери и на муслиманско словенско становништво у Македонији и Бугарској (тзв. Помаци), као и на турску националну мањину у Бугарској. Међутим огроман хендикеп, је однос огромне већине хришћанског становништва Балкана које негативно посматра своје вишевековно ропство под турским завојевачем, и на турску цивилизацију и ислам у целини, па нису спремни да уђу са Турском у неке наднационалне регионалне интеграције (које би биле ван ЕУ), а додатно и страхујући од подршке Турске сепаратизмима муслиманског становништва регије и Албанцима. То се односи како на Грке, Србе, Македонце, Бугаре, Румуне, али и на Јермене, Грузине и друге народе регије.

² <http://www.hurriyetdailynews.com/c.php?c=economic-review>

Посебан хендикеп Турске су њени лоши односи са суседима, како у Европи, тако и у Азији:

- Са Грчком, са Кипром (конфликт у вези Кипра додатно отежава приближавање Турске ка ЕУ), са Јерменијом, са Сиријом, са Ираком у целини и посебно са његовим северним делом где живе Курди.³ Односи са Бугарском и Грузијом су историјски, па и дугорочно оптерећени проблемима, а тренутно то не долази посебно до изражаја. У свему томе **Турска нема ни једног суседа** са којим има повољне и пријатељске односе. Односи са Русијом су додатно оптерећени турском позицијом америчког стратешког савезника и инсталирањем радарског, а потом и најављеног ракетног система који је договорен на турском тлу између Анкаре и Вашингтона.⁴

- Турска нема реалних изгледа да уђе у Европску унију као пуноправан члан.

- Турска ужива несумњиву помоћ и стратешку подршку САД и Британије, НАТО-а чији је узоран члан.

- Турска има територијалне спорове са суседима, и то питање Кипра у односу на Кипар и Грчку, и питање територијалних вода са Грчком. Са Сиријом има спор око области Александрије коју је француски колонизатор уступио као северни део Сирије Турској 1940. да би је одобрвољио да задржи неутралност у време Другог светског рата. Турска никад није вратила Сирији приморску област, коју Дамаск сматра својом историјском и етничком територијом. Са Јерменијом има историјски спор, посебно око геноцида који суштински отежава отопљавање и нормализовање односа. Са Грузијом има неугодан елемент турског подржавања од недавно докинуге аутономије Аџарије, где живе већински муслимани Грузини и етнички Турци, што ће отежавати односе Тбилиси – Анкара.

- Стање људских права у Турској је веома лоше, упркос максималној подршци Англоамеричке политике. Против Курда се води вишедеценијски рат који прети да прерасте у сукоб регионалних размера, пошто турска армија поред перманентног насиља над Курдима у Турској⁵, напада и северни Ирак настањен већински Курдима.⁶ Преостали Јермени немају основна права, а сећање на геноцид над њима почетком XX века и у Првом светском рату, који у ЕУ посебно подстиче Француска, и турска неспремност ни да га историјски призна, представља велику хипотеку за турску државу. Грчка мањина се такође налази у лошој позицији и она је попут Јермена, у последњих пола века десеткована.

³ <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=barzani-to-talk-pkk-says-minister-of-kr-2011-11-01>

⁴ Поред тога Русија и Турска успевају да нађу заједнички језик по низу питања <http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=ultimate-success-for-the-8216turkish-model8217-is-good-for-russia-as-well-2011-11-04>

⁵ - The Economist, „Turkey and the Kurds: Giving war a chance“, The Turkish response to a surge in Kurdish violence has been swift and hard 27 VIII 2011.

⁶ Kemal Kirisci and Gareth Winrow, The Kurdish Question and Turkey (London: Frank Casas, 1997), pp. 161-167. Svante E. Cornell, “The Kurdish question in Turkish politics“, Orbis, Winter, 2001. Vol 45. Issue 1.p. 16-31.

Неоосманске аспирације нове турске администрације у спољној политици, супротно секуларном ататурковом наслеђу које се напушта, изазива додатне проблеме са суседима и земљама околних регија.⁷ Таква политика додатно диференцира народе и земље Балкана, на мањи део, који је продукт османске вишевековне окупације (муслимани Словени) и Албанце, као и турску малобројну националну мањину (у Бугарској и Македонији) који подржавају Турску, и остале народе код којих оваква турска политика, али и исламска цивилизација и историјско сећање представља негативну компоненту за добровољно прихватање нове улоге Турске у регији, посебно њену замишљену и од Вашингтона пројектовану улогу регионалне силе.

- Иако Турска и Русија имају извесне додирне тачке у регионалној политици, они суштински остају ривали, посебно и из разлога што је Турска експонент америчке политике у регији, што је најбоље показало инсталирање радара и прихватање Ракетног штита од стране Анкаре, што суштински и дугорочно погађа Русију.⁸

- Турско савезништво са Израелом, као део стратешке сарадње Анкара-Вашингтон, додатно отежава однос Турске са арапским светом. ***Међутим, последњих година званична Турска политика према Израелу је нешто измењена, јер између две земље постоје извесне противречности.***

- Иран као регионална сила, има ривалски однос по важним питањима са Анкаром, а са друге стране и извесне предиспозиције за одређену сарадњу.

Из свега наведеног, за предпоставити је ширење турског утицаја у Централној Азији (Узбекистан, Туркменија, Киргизија, а у мањој мери и на Казахстан, који је опет етнички и религијски подељен у правцу север-југ) и Азербејџан, као и неколико мањих аутономних области јужне Русије на северном Кавказу, а можда чак и у област Синкјанг у Кини. Такође на Балкану Турска ће се сматрати за највећег савезника у Тирани, муслиманском Сарајеву и међу косовским Албанцима, муслиманским мањинама у Србији и Бугарској, Грчкој.⁹ Чини се да је то и крајњи домет турске политике као регионалне силе, пошто са друге стране демократски и легитимно изабране власти у осталим балканским и блискоисточним, те закавказким државама, неће бити благонаклоне да дозволе такву политику Турске. Захваљујући подршци Вашингтона и Лондона,

⁷ *En Turquie, une victoire ambiguë*, Wendy Kristianasen, Monde diplomatique, 21. VI 2011. Дарко Танасковић, Неоосманизам, *доктрина и спољнополитичка пракса*, Службени гласник, Службени гласник Републике Српске, Београд, 2010. ; <http://www.foreignaffairs.com/features/readinglists/what-to-read-on-turkish-politics>

⁸ Корнилов Александр, Сулейманов Алим, „Евроазиатская дипломатия Анкары“, *Международная Жизнь*, бр. 4, 2010, Москва, стр. 68-76.

⁹ *The Economist*, „Turkey in the Balkans: The good old days, Talk of an Ottoman revival in the region seems exaggerated“, 5. XI, 2011; Дарко Танасковић, Неоосманизам, *доктрина и спољнополитичка пракса*, Службени гласник, Службени гласник Републике Српске, Београд, 2010.

НАТО-а, Турска ће преко глобализованих медија и дела мондијализоване и компрадорске елите покушавати да у земљама регије, ван тзв. «османског наслеђа», одигра извесну улогу и дође до краткорочних политичких добитака.

ЕКОНОМСКА ПОЗИЦИЈА ТУРСКЕ

Турска је по величини територије на 37 месту у свету, а по снази економије је избила на 17 место, пошто је велика светска економска криза није погодила ни изблиза као друге земље у регији. Турска нема значајнијих природних ресурса, али ужива економске и геополитичке предности због тога што се граничи са регијама богатим енергентима.

Због климатских елемената постоји перспектива развоја пољопривреде, али и ограничења, јер је пре свега због планинске структуре рељефа и квалитета тла подесно за обраду само 30 % површине земље. Туризам у успону, добијено 2010. од њега бруто око 22 милијарде \$. Постоји перспектива развоја свих видова саобраћаја, од цевовода, преко поморског, ваздушног и копненог саобраћаја, пошто је Турска и транзитна земља.

У последњих годину дана јавили су се извесни привредни проблеми, због дебаланса у спољној трговини и све већој зависности привреде земље од увоза енергената што се повратно рефлектује на снагу привреде. Банкарски сектор има проблем ликвидности.

Индустрија је у развоју, али има проблем зависности од увозних сировина. Предност у извозу када је у питању руда бора (Турска располаже са 40 % светских резерви ове руде) и у мањој мери хрома, док су респектабилна за сопствене потребе налазишта лигнита. Пољопривреда, саобраћај и туризам дугорочно посматрано су перспективне привредне гране Турске.

Главне индустријске гране Турске су текстилна, прехрамбено-прерађивачка, аутомобилска и машинска, а издвајају се и производња челика, грађевинарство, прерада дрвета, прерада сирове нафте, папирна индустрија. У области пољопривреде посебну пажњу заузима гајење суптропских култура које се извозе у земље ЕУ и окружења (дуван, памук, маслине, цитруси, лешник, смокве и др.).

Турска је током периода до 2007. имала релативно високу стопу раста, која је заустављена привремено од 2008-2010, због последица економске кризе. Од 2010. турска економија је поново у узлазној фази. Тако је бруто друштвени производ износио 2010. године 960,5 милијарди \$, од чега је на терцијални сектор отпало 65,5 %, индустрију 25,7 % и пољопривреду 8,8 %. ДБП по глави становника сада износи нешто око 12 000 \$. (2010). Девизне резерве земље износе око 78 милијарди \$, а дуг је 270,7 милијарди \$. Велики проблем је спољнотрговински дефицит, пошто је 2010. извоз износио 121 милијарди \$, а увоз чак 177,3 милијарди \$.

У спољној трговини најважнији партнер су земље ЕУ у целини (преко 35 % извоза и увоза; Појединчано посматрано по

земљама у извозу поред земаља ЕУ, Турска извози у Швајцарску (3.9%), САД (3.2%), Руску Федерацију (3.1%), УАР (2.8%), Египат (2.6%), Иран (2%), Поред ЕУ, Турска увози из Руске Федерације (14%), Кине (9%), САД (6.1%), Ирана (2.4%), Украјине (2.2%), Републике Кореје (2.2%), Јапана (2%), итд. Најважније ставке у извозу су: роба широке потрошње (одећа, текстилни трикотажни производи), опрема за возила, производи од метала (гвожђе и челик), храна, памук.¹⁰ У увозу су најзначајније ставке: полупроизводи и сировине (минерална горива и мазива, гвожђе, челик и пластика), машине и опрема за возила, хемијска средства. Директне стране инвестиције износиле су у периоду 2003. до 2009. 82,9 милијарди \$. Највећи инвеститори по висини капитала су Холандија, Немачка, В.Британија, САД, Француска, Русија.¹¹ Инвестиције Турске у иностранству су далеко мање и углавном су у сектору грађевинарства и банкарства.

У посебне слабости турске привреде, спада незапосленост (2010-12,4 %), спољни дуг (271 милијарда \$), инфлација (око 9 % 2010) и већ евидентиран спољнотрговински дефицит сваке године (2010. године од минус 56 милијарди \$).

Турска има свестрану активност у привредној сарадњи са окружењем, што се посебно односи на земље ЕУ са којима се још од 1998. године налази у царинској унији, тако да извоз турских индустријских производа у земље ЕУ не подлеже плаћању царина. Међутим, царинска унија се не односи на пољопривредне производе (постојање концесија), као ни услуге.

Мотор рекордног економског развоја Турске у последњих десет година чине сектори производње, транспорта и трговине, који стварају више од половине БДП.

Према наводима турске стране, 24 унија извозника припремило је нацрт стратегије извоза, према којој до 2013. године Турска треба да забележи извоз у вредности до 167,3 млрд. УСД, 293,4 млрд. УСД у 2018. години и чак око 500 млрд. УСД до 2023. године (на 100-годишњицу Републике Турске).¹²

ПРИВРЕДНА САРАДЊА И ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ СРБИЈЕ И ТУСКЕ

Робна размена две земље је у сталном порасту и чини основу привредне сарадње Турске и Србије, њен салдо је за српску страну негативан у континуитету.

¹⁰ <http://www.tcp.gov.tr:80/>

¹¹ Гледано секторски, највише страних инвестиција у 2007. је било у: финансијском посредовању, производњи (хемијских производа, храни и пићу, текстилном сектору) и саобраћају и комуникацијама. Извор Привредна комора Србије, Одбор за економске односе са иностранством, „Информације о привредној сарадњи Србије и Турске“, Београд, октобар, 2011.

¹² Извор Привредна комора Србије, Одбор за економске односе са иностранством, „Информације о привредној сарадњи Србије и Турске“, Београд, октобар, 2011.

Табела 1: Обим робне размене Србије и Турске у периоду 2000-2011, у мил. УС\$

<i>Година</i>	<i>Извоз</i>	<i>Увоз</i>	<i>Укупно</i>	<i>Салдо</i>
2004	63,33	217,27	280,6	-153,94
2005	50,44	211,13	261,57	-160,69
2006	38,75	259,95	298,7	-221,2
2007	58,75	390,42	449,17	-331,67
2008	45,12	436,85	481,97	-391,73
2009	45,15	289,18	334,33	-244,03
2010	88,80	329,81	418,61	-241,01
I-VIII 2011	137,58	283,89	421,47	-146,31

Извор: Центар за информатику и електронско пословање ПКС, октобар 2011.

Тако је у 2008. години када је постигнут рекордан обим спољнотрговинске размене две земље од око 482 милиона \$, вредност извоза роба из Србије била свега 45,12 мил. УСД., тако да је свега 10,3% увоза било покривено извозом. У задње две и по године дошло је до значајног побољшања у корист српске стране структуре робне размене две земље, па тако српски извоз обухвата пораст удела у спољнотрговинској размени две земље (2010. тај однос је био око 1: 4, а у прве две трећине 2011. тај однос је готово 1:2). На основу тренутне ситуације Турска заузима 15 место у спољној трговини две земље и по обиму извоза и по обиму увоза. Смањење дисбаланса у трговинској размени са Турском позитиван је аспект примене међудржавног Споразума о слободној трговини, који је ступио на снагу 1.септембра 2010. године.¹³

Током 2010.године доминантни извозни производи на турско тржиште били су гвожђе и челик (20,66%); обојени метали (10,23%); индустријске машине за општу употребу (9,45%); сирови каучук (7,6%) и минералне руде и отпаци метала (6,19%).

У протеклој години, доминантни увозни производи из Турске су: предиво, тканине и текстилни производи (20,47%); друмска возила (6,46%); производи од метала (5,85%); електричне машине, апарати и уређаји (5,20%) и индустријске машине за општу употребу (4,69%).¹⁴

Могућности за међусобну дугорочну сарадњу постоје у: текстилној индустрији (учешће у приватизацији, као и заједничка производња у нашим фабрикама); црној металургији (гвожђе и челик) и обојеној металургији; производњи стакла и производа од стакла

¹³ Привредна комора Србије, Одбор за економске односе са иностранством, „Информације о привредној сарадњи Србије и Турске“, Београд, октобар, 2011; <http://www.tcp.gov.tr:80/>; - Economic commission for Europe, United nations, N 2, 2011.;- *Direction trade statistics year 2010.*

¹⁴ <http://www.tcp.gov.tr:80/>

(приватизација Фабрике стакла Параћин, Фабрике аутостакла и флаша Београд); прехранбеној индустрији (заједничке компаније за производњу органске хране, куповина месне индустрије и сл.); индустрији коже и обуће; индустрији малих кућних апарата; аутомобилској индустрији (производњи аутомобилских делова, заједничкој производњи трактора); електронској индустрији; хемијској индустрији (нпр. учешће у приватизацији ХИП Петрохемије); туризму (изградња објеката дуж путева, приватизација бања, итд.); аграру (сарадња пољопривредних института, кооперација и пренос технологије у производњи хране, семена кукуруза, соје, пшенице, сунцокрета, опремање прерађивачких капацитета, заједничка производња и пласман на трећа тржишта) и енергетици (гасовод, гасна складишта, изградња малих хидроелектрана).¹⁵

Табела 2: Водећи носиоци спољно-трговинског промета са Турском у 2011. години

<i>Извозници</i>	<i>Увозници</i>
НИС а.д., Нови Сад	Тигар Гуме, Пирот
US Steel Serbia д.о.о., Смедерево	Renault Nissan Србија д.о.о., Београд
ХИП Петрохемија, Панчево - у регстр.	НИС а.д., Нови Сад
Тигар Гуме д.о.о., Пирот	АРЕХ marketing д.о.о., Београд
Це-За-Р д.о.о., Београд	DIN фабрика дувана а.д., Ниш
Производња Миле Драгић д.о.о., Зрењанин	Огранак Pogr Technobau und Umwelt AG
Горење ТИКИ д.о.о., Стара Пазова	Toyota Србија д.о.о., Београд
ФБЦ а.д., Мајданпек	Концерн Фармаком М.Б. д.о.о., Шабац
АД Умка, Умка	FIAT аутомобили Србија д.о.о., Крагујевац
Фабрика хартије а.д., Београд	S&SAX д.о.о., Београд

Извор: Центар за информатику и електронско пословање ПКС, октобар 2011.

Иницијатива за либерализацију трговине између Србије и Турске покренута је од стране турских партнера још 2002. године, међутим Споразум о слободној трговини између Србије и Турске потписан је тек у јуну 2009. године, а ступио на снагу 1. септембра 2010. године.¹⁶

¹⁵ Привредна комора Србије, Одбор за економске односе са иностранством, „Информације о привредној сарадњи Србије и Турске“, Београд, октобар, 2011

¹⁶ Споразум има 38 чланова подељених у четири поглавља: Индустијски производи; Пољопривредни и риболовни производи; Услуге и улагања и Опште одредбе. Трговина индустријским производима либерализоваће се према

Када су у питању међусобне инвестиције две земље тај обим сарадње ни изблиза није искоришћен. Укупна улагања Турске у Србију до данас крећу се око 45 милиона евра, што знатно заостаје за улагањима ове земље у неке друге државе региона¹⁷ (у Румунији 9,5 милијарди \$, а у Бугарској 4,5 милијарди евра). Октобра 2009. закључен је споразум две земље о сарадњи у области инфраструктурних пројеката, чиме жели поспешити улагање Турске у Србију.¹⁸

Када су у питању улагања Србије у Турску, може се споменути улагање предузећа Боменг Холдинг из Београда у експлоатацију руде магнезита у северозападној Турској.¹⁹

Приликом сусрета државника две земље током 2009. године, председник Тадић је позвао турску страну да помогне улагања у изградњу ауто-пута од Београда до црногорског приморја, чиме би се удовољило и интересима Рашке области (тзв. Санџак) где између осталог, живи и бошњачка национална мањина. Такође Турска има могућност да улаже и у Коридор 10, који се између осталог користи за транспорт бројних турских транспортера.

Абдулах Гул је позвао турске привреднике да улажу у Србију, напомињући да у Турску долази сваке године велики број туриста, те да треба унапредити ваздушни саобраћај и визни режим две земље.

Званични Београд уз политику „И ЕУ и Косово“ растрзан је и у међународним односима. С једне стране, као аспирант на чланство у Европској унији (перспектива која с протоком времена делује подједнако далеко) и са друге као борац за очување територијалног интегритета (заправо државе), обраћа се истовремено сукобљеним политикама блискоисточних земаља и заједничке европске спољне политике. Поред тога, главни политички регионални (а ван региона) партнер Србије постала је (за кратко) Турска у периоду Цветковићеве владе, која је била најактивнија земља у лобирању за признање албанског Косова као државе од стране исламских земаља. Не само то, Турска директно подстиче сецесионистичке власти у Приштини на обрачун са преосталим институцијама Србије на Косову и Метохији. У том контексту Давутоглу је у Приштини августа 2011. изјавио: „Не желимо паралелне институције на Косову и желимо да Косово

асиметричном моделу, који је скоро у потпуности једнак моделу из ССП. Веза са ССП постоји због царинске уније Турске са ЕУ (од 1996.). Позитиван изузетак у односу на договорено у ССП представља третман за увоз одређених текстилних производа и производа црне и обојене металургије, који у Споразуму са Турском имају дужи транзициони период либерализације, а самим тим и заштите.

¹⁷ Поред тога од тих већ постигнутих улагања нека нису дала очекиване резултате, попут зајечарске, па и панчевачке пиваре.

¹⁸ Спомиње се могућност улагања у магистралне путеве у Рашкој области (тзв. Санџак), потом у три деонице ауто-пута Београд-Бољаре, улагање у фабрику Летекс у Лесковцу, аеродром у Краљеву и наговештај пројекта на Пештерској висоравни. Турска фирма је постигла пројекат да постане већински власник велнес центра у Врању, док би мањински власник била држава Србија (овај споразум је постигао министар Динкић 2009. године).

¹⁹ Ово предузеће је већ уложило преко 10 милиона Евра у та истраживања.

спроводи суверенитет на целој својој територији.”²⁰ Насупрот томе јасно је да би главни партнер Београда у регионалној сарадњи, управо по питању Косова и Метохије требало бити Грчка, а на дуже стазе посматрано и Румунија, Македонија и наравно Р. Српска и Црна Гора.

Према Турској се може развити вишедимензионална, али веома опрезна, суптилна и дозирана сарадња. Турска дугорочно може давати подршку муслиманским етносима и интересима који би се укрштали са српским на простору Републике Српске, Косова и Метохије, Рашке области, југа Србије, а хипотетички и у Црној Гори. У правцу изоловања поенцијалних турских геополитичких претњи била би пожељна балансирана сарадња Србије са Русијом, Украјином, Грчком, Бугарском, Македонијом и наравно Републиком Српском и Црном Гором. Западне силе се неједнако односе према питању Турске, а од САД и Британије се углавном може очекивати подршка турској политици у региону.

У економској сфери пружа се могућност проширења сарадње, посебно по питању робне размене, док економска улагања Турске у виду директних инвестиција може бити пожељно посебно ван оних српских регија где Анкара има свој геополитички интерес (Санџак, југ Србије и др.). Посебно бити опрезан по питању изградње и насељавања муслиманима из региона на Пештерској висоравни, пошто овај крај има стратешки значај повезивања Србије и Црне Горе, али и Косова и Метохије, Републике Српске, Федерације БиХ (преко Горажда) и др. У евентуалним даљим споровима Турске и Грчке, српска страна има интерес да званично буде неутрална, а стварно да симпатише Грчку.

ЗАКЉУЧАК

Турска има низ ограничавајућих фактора у својим стратешким плановима да постане истакнута регионална сила од којих су најважнији: односи са суседима, извесни физичкогеографски фактори и недостатак природних ресурса ширег значаја; историјско наслеђе; неспремност већине европских народа да је третирају као регионалну силу и на европском простору; курдски проблем и др. Предности Турске су: географски положај и величина територије, број становника, изванредан економски пораст последњих година, подршка САД и Британије; муслиманске мањине у деловима источног и централног Балкана.

Србија и Турска су у периоду владе Мирка Цветковића повећале своју билатералну сарадњу. Са једне стране постоје извесни реални интереси развоја економске сарадње. Са друге стране, у оквиру политичких односа, за Србију и српски фактор у целини, Турска није посебно пожељан партнер, имајући у виду различите интересе по низу геополитичких питања на Балкану.

²⁰ „Davutoglu na Kosovu naglasio zajedničku kulturu, religiju”, Southeast European Times 30.8.2011., Интернет, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latin/features/setimes/features/2011/08/30/feature-03, скинуто: 19/10/2011.

ADVANTAGES AND SHORTAGES OF TURKEY IN TTEMPT TO BECOME REGIONAL POWER

Dragan Petrović Ph.D.

Abstract: In this paper contemporary Turkey with evident ambitions to become strong regional power is observed. Its advantages and shortages in that context are analyzed, and especially elements of „hard“ and „soft“ power, which really point out series of limitations and shortages on the way of achieving such ambitions. From the other side Turkey also has certain possibilities that are not controversial for maintenance of its influence in the region. Especially, in the paper the official relations between Serbia and Turkey during the last years are analyzed. While in the economic sphere there are some possibilities for collaboration development, the caution is recommended in political collaboration, especially having in mind the question of Kosovo and Metohija, but also the total geopolitical Turkish relation toward the region of Balkans.

Key words: *Turkey; Attempt to become regional power; Advantages and shortages; Relations between Serbia and Turkey;*

ЛИТЕРАТУРА

1. Бајић Јово (приређивач) (2003): *Јермени: историја, геноцид, расејање*, Српско-јерменско друштво, Београд
2. *Центар за информатику и електронско пословање Привредне коморе Србије, октобар 2011.*
3. *Direction trade statistics year 2010.*
4. Economic commisission for Europe, United nations, N 2, 2011.
5. IMF Survey online, October 3, 2009, Regional Economic Outlook, Caucasus, Central Asia Feel Crisis Impact, But Set for Modest Upturn;
6. *International monetary fund*, 2010.
7. Kemal Kirisci and Gareth Winrow (1997): *The Kurdish Question and Turkey* (London: Frank Cass, pp. 161-167.
8. Kristianasen Wendy (2011): « *En Turquie, une victoire ambiguë* », *Monde diplomatique*, 21. VI 2011.
9. *L Année stratégique 2006, Analyse des enjeux internationaux*, Sous la direction de Pascal Boniface, Dalloz, Iris, Paris, 2005,
10. Корнилов Александр, Сулейманов Алим (2010): „Евроазиатская дипломатия Анкары“, *Международная Жизнь*, бр. 4, 2010, Москва
11. Митровић Љубиша, *Ка култури мира на Балкану*, Центар за Балканске студије, Ниш, 2005.
12. Петковић Ранко (1996): *Двадесети век на Балкану, Версај, Јалта, Дејтон*, Службени лист СРЈ, Београд
13. Петровић Драган, Анђелковић Драгомир, Николић Горан (2010): *Геополитика Закавказја*, Институт за међународну политику и привреду, Београд
14. Петровић Драган (2010): *Ка мултиполарном светском поретку*, Пешић и синови; Центар за развој међународне сарадње, Београд
15. Привредна комора Србије, Одбор за економске односе са иностранством, „Информације о привредној сарадњи Србије и Турске“, Београд, октобар, 2011.
16. Seller Andre et Seller Jean (2002): *Atlas des peuples d'Orient*, Moyuen-Orient, Caucase, Asie-centrale, Cartographie de Année Le Fur, Collectio «Atlas des peuples», Paris
17. Svante E. Cornell (2001): “The Kurdish question in Turkish politics“, *Orbis*, Winter, Vol 45. Issue 1.

18. Танасковић Дарко (2010): *Неоосманизам: доктрина и спољнополитичка пракса*, Службени гласник, Службени гласник Републике Српске, Београд
19. The Economist, „Turkey and the Kurds: Giving war a chance“, The Turkish response to a surge in Kurdish violence has been swift and hard 27 VIII 2011.
20. The Economist, „Turkey in the Balkans: The good old days, Talk of an Ottoman revival in the region seems exaggerated“, 5. XI, 2011.
21. Thierry de Montbrial, *Quinze ans qui bouleverserent le monde, de Berlin a Bagdad*, Dunod, Paris, 2003.
22. Тренин Дмитрий, „Јужни вектор“, *Международная Жизнь*, бр. 5, 2005, Москва, стр. 34-51.
23. World Development Indicators 2009, World Banks, 2009, Washington DC
24. World Economic Outlook/Crisis and Recovery, 2009.

RESUME

Turkey has a number of limitation factors in its strategic plans to become significant regional power among the most important are: relations with neighbors, certain physical-geographical factors and the lack of natural resources of wider importance; historical heritage; unreadiness of majority of European nations to treat it as the regional power also on the European soil; the problem of Kurds etc. The advantages of Turkey are: geographical position and size of the territory, number of inhabitants, certain economic growth during the last years, support of USA and Britain; muslim minorities in the parts of Eastern and Central Balkans.

In the period of the Government of Mirko Cvetković Serbia and Turkey have increased their bilateral cooperation. From one side there are certain real interests of economic cooperation development. From the other side, in the framework of political relations, for Serbia and Serbian factor in totality, Turkey is not particularly desirable partner, keeping in mind different interests in the series of geopolitical questions in the Balkans.